

Список використаних джерел:

1. Сімейне виховання- запорука психічного здоров'я дитини. Відновлено з <https://satanivska-gromada.gov.ua/simejne-vihovannya-zaporuka-psihichnogo-zdorovya-ditini-16-23-21-10-11-2016/>.
2. Кодекс безпечного освітнього середовища (2018.). Київ. Відновлено з https://www.pedrada.com.ua/files/articles/2614/KBOS_book_2018.pdf

Груба Т. Л.

*доктор педагогічних наук, професор кафедри
української мови та літератури,
декан історико-філологічного факультету,
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука*

КОМПЕТЕНТІСНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КОМУНІКАТИВНО ЗНАЧУЩИХ МОВЛЕННЄВИХ ЖАНРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СТАРШИХ КЛАСАХ

Реформування системи освіти в Україні, упровадження нових підходів до навчання, затвердження Державних стандартів, поява Концепції «Нова українська школа» змінюють результати навчання, орієнтують вчителів на формування ключових і предметних компетентностей.

Так, на запровадження компетентнісного підходу націлює Концепція Нової української школи, в якій зазначається, що «знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці» [3, с. 10].

До таких важливих умінь належать комунікативно-жанрові, сформованість яких забезпечує продукування текстів різних жанрів, стилів і типів мовлення, адекватних ситуації спілкування. Науковці (Н. Голуб, О. Горошкіна, Л. Мацько, М. Пентилюк, О. Семенов та ін.) вважають володіння мовленнєвими жанрами необхідною ознакою особистості, оскільки кожна людина щодня стає свідком чи учасником багатьох подій, ситуацій, у яких необхідно прийняти певне рішення, пояснити, попросити вибачення, запропонувати, застерегти, відмовити, поспівчувати, і саме це потребує сформованості вмінь висловитися за допомогою мовленнєвих жанрів, щоб

ситуацію спрямувати в річище гармонійних стосунків, а не наростання напруги, конфронтації [1].

Сучасні українські лінгводидакти на основі теорії мовленнєвих жанрів, розробленої в мовознавчій теорії, доводять необхідність існування жанрового підходу чи аспекту. Так, дослідниця Н. Голуб на користь цієї ідеї виокремлює такі аргументи:

1. Теорія мовленнєвих жанрів пропонує універсальний *підхід* до мовленнєвої поведінки людини, механізмів породження й інтерпретації текстів.

2. Знання теорії жанрів дає змогу людині почуватися впевнено у багатьох життєвих ситуаціях, повніше і яскравіше розкривати свою індивідуальність, варіювати ситуацію спілкування, реалізувати вільний мовленнєвий задум.

3. Мовленнєві жанри організовують мовлення практично так само, як його організовують граматичні форми. Навчаючись відливати власне мовлення в жанрові форми і чуючи чуже мовлення, вже з перших слів людина вгадує його жанр, певний об'єм (тобто приблизну довжину мовленнєвого цілого), певну композиційну побудову, передбачає кінець, тобто з самого початку має враження мовленнєвого цілого, котре потім лише диференціюється в процесі мовлення [1, с.4].

Про необхідність виокремлення й застосування в шкільній практиці комунікативно-жанрового підходу до вивчення мови ми писали попередньо, розглядаючи *комунікативно-жанровий підхід* як лінгводидактичний підхід у межах провідного комунікативно-діяльнісного. Цей підхід передбачає вивчення мови крізь призму мовленнєвих жанрів, опрацювання комунікативно значущих жанрів у системі, акцентування уваги на змістово-композиційних, лінгвостилістичних особливостях жанрів у їх взаємозв'язку, побудову власних висловлювань різних жанрів, адекватних ситуації спілкування, тобто відображає важливий аспект формування комунікативної компетентності як предметної і ключової [2, с. 82].

Серед складників означеної компетентності виокремлюємо *мотиваційно-ціннісний* (становлення ціннісних орієнтацій на основі вивчення й засвоєння соціально-культурного досвіду народу щодо жанрів різних типів), *когнітивний* (знаннєвий, інформаційно-комунікативний), *оперативно-діяльнісний* (уміння, навички, набутий у процесі навчання досвід), *рефлексійно-емпатійний* (здатність до самоаналізу й осмислення власної мовленнєво-жанрової діяльності); *фатичний* (здатність до використання мовленнєвих засобів ритуального характеру, формул мовленнєвого етикету), *афективний* (емоційне ставлення до процесу спілкування, внутрішнє переживання комунікативних ситуацій та їх наслідків, впливати на емоційний стан співрозмовника, викликати

в нього позитивні емоції, використовуючи відповідні до ситуації мовленнєві жанри : втішання, похвалу, комплімент тощо).

Особливої актуальності набуває виділення комунікативно-значущих мовленнєвих жанрів для вивчення їх особливостей на уроках української мови в старших класах. На основі аналізу наукових розвідок, багаторічного власного досвіду ми виокремили понад 100 жанрів, засвоєння яких базується на засадах компетентнісного підходу.

Представимо їх у таблиці.

Таблиця I

Перелік комунікативно значущих мовленнєвих жанрів

Літера алфавіту	Назва мовленнєвих жанрів
А	автобіографія, акт, анотація, афіша, афоризм
Б	бесіда, бібліографія (до конкретної теми), бібліографічний опис, бібліографічний список
В	виступ, витяг з протоколу, відгук, вітання, вибачення, вимога, відмова, відповідь, відповідь на питання, вірш.
Г	гасло (заклик), гумореска
Д	дебати, дискусія, диспут, діалог, довідка, доповідь , (доповідь-реферат), допис, доручення
Е	есе
Ж	жарт
З	заклик, замітка, записка, запрошення, зауваження, заява, звіт
І	інструкція, інструктаж, інформація
К	казка, казка лінгвістична, коментар, комплімент, конспект, конференція, круглий стіл (виступ)
Л	легенда, лист (вітальний, вибачення, відповідь, офіційний, приватний, електронний, письменнику)
М	монолог, мотиваційний лист
Н	назва (до ілюстрації, світлини, картини), наказ, нарис

О	обговорення (статті, ситуації), огляд, оголошення, оповідання, оцінювання
П	пам'ятка, переказ, переконування, питання, підпис під фотографією, план, побажання, повідомлення, порада, портрет, полілог, пост у соцмережах, пояснення, правило, привітання, протокол, проект, презентація, пропозиція
Р	реклама, репортаж, рецензія, реферат, роздум, розмова, розповідь
С	семінар (виступ на семінарі), словник (термінологічний, етикетних висловів, діалектизмів, власного мовлення тощо), словникова стаття (до енциклопедії, тлумачного, орфоепічного словників), сценарій
Т	таблиця (самостійне складання), теза, тези, тести, твір, телефонна розмова
Х	характеристика
Щ	щоденник

Отже, аналітичний огляд, теоретичне узагальнення нагромаджених мовознавчою і методичною традиціями напрацювань дозволяє виокремити комунікативно значущі жанри, вивчення яких на уроках української мови в старших класах сприяє формуванню предметної й ключових компетентностей учня, здатного до мовленнєвого самовдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Голуб Н. (2015) Мовленнєві жанри на уроках української мови у 8-9 класах. *Українська мова і література в школі*, 1, 13–18.
2. Груба Т. (2019) Комунікативно-жанровий підхід до навчання української мови у профільних класах. *Нова педагогічна думка*, 1 (97), 80-83.
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / Міністерство освіти і науки України. URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf>